

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ Δ΄ ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ
ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 25 ΜΑΪΟΥ 2012
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΤΡΕΙΣ (3)

ΚΕΙΜΕΝΟ

Κωνσταντῖνος Καβάφης

Μελαγχολία τοῦ Ἰάσωνος Κλεάνδρου
ποιητοῦ ἐν Κομμαγενῆ· 595 μ.Χ.

Τό γήρασμα τοῦ σώματος καί τῆς μορφῆς μου
εἶναι πληγή ἀπό φρικτό μαχαῖρι.
Δέν ἔχω ἐγκαρτέρησι καμιά.
Εἰς σέ προστρέχω Τέχνη τῆς Ποιήσεως,
πού κάπως ξέρεις ἀπό φάρμακα·
νάρκης τοῦ ἄλγους δοκιμές, ἐν Φαντασία καί Λόγω.

Εἶναι πληγή ἀπό φρικτό μαχαῖρι. —
Τά φάρμακά σου φέρε Τέχνη τῆς Ποιήσεως,
πού κάμνουνε — για λίγο — νά μή νοιώθεται ἡ πληγή.
(1921)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

A1. Τρία ἀπό τα βασικά γνωρίσματα τῆς ποίησης τοῦ Κ. Καβάφη εἶναι ἡ πεζολογία, ἡ ιδιότυπη γλώσσα καί ἡ χρήση συμβόλων. Για το κάθε ένα ἀπό τα παραπάνω γνωρίσματα να γράψετε ένα ἀντίστοιχο παράδειγμα ἀπό το ποίημα που σας δόθηκε.

Μονάδες 15

B1. Στο ποίημα, σύμφωνα με τον Στέφανο Διαλησμά, «έχουμε ένα δυσανάλογα μεγάλο τίτλο (με προσεκτικά τοποθετημένη στίξη, ὥστε να προβάλλει τα μέρη ἀπό

τα οποία απαρτίζεται) που υποστηρίζει και συμπληρώνει ποικιλοτρόπως το ποίημα».

Να τεκμηριώσετε την παραπάνω άποψη αιτιολογώντας τη συγκεκριμένη επιλογή του τίτλου από τον ποιητή.

Μονάδες 20

- B2.** Να επισημάνετε στο ποίημα τέσσερα διαφορετικά εκφραστικά μέσα (μονάδες 8) και να ερμηνεύσετε τη λειτουργία τους (μονάδες 12).

Μονάδες 20

- Γ1.** Να σχολιάσετε τους παρακάτω στίχους σε ένα κείμενο 100-120 λέξεων:

**Εἰς σέ προστρέχω Τέχνη τῆς Ποιήσεως,
πού κάπως ξέρεις ἀπό φάρμακα·
νάρκης τοῦ ἄλγους δοκιμές, ἐν Φαντασίᾳ καί Λόγῳ.**

Μονάδες 25

- Δ1.** Να συγκρίνετε ως προς το περιεχόμενο το ποίημα του Κ. Καβάφη *Μελαγχολία τοῦ Ἰάσωνος Κλεάνδρου ποιητοῦ ἐν Κομμαγηνῇ 595 μ.Χ.* με το παρακάτω ποίημα του Τ. Λειβαδίτη *Αυτοβιογραφία*, εντοπίζοντας (μονάδες 5) και σχολιάζοντας (μονάδες 15) τρεις ομοιότητες και δύο διαφορές μεταξύ των δύο ποιημάτων.

Μονάδες 20

Τάσος Λειβαδίτης

Αυτοβιογραφία

Ἄνθρωποι πού δὲ γνώρισα ποτὲ μοῦ δώσαν τὸ αἷμα μου καὶ
τ' ὄνομά μου,
στὴν ἡλικία μου χιονίζει, χιονίζει ἀδιάκοπα

μιὰ κίνηση πάντα σὰ ν᾿άθελα νὰ προφυλαχτῶ ἀπὸνα
χτύπημα

δίψασα γιὰ ὅλη τὴ ζωή, κι ὅμως τὴν ἄφησα

γιὰ ν' ἄρπαχτῶ ἀπ' τὰ πελώρια ἀγκάθια τῆς αἰωνότητας,

ἢ σάρκα μου ἕνας ἐπίδεσμος γύρω ἀπ' τὸ αὐριανό μου
τίποτα

κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ μὲ βοηθήσει στὸν πόνο μου

ἐκτὸς ἀπ' τὸν ἴδιο μου τὸν πόνο — εἶμαι ἐδῶ, ἀνάμεσά σας,

κι ὀλομόναχος,

κ' ἡ ποίηση σὰ μιὰ μεγάλη ἀλήθεια, ποὺ τὴν ἀνακαλύπτεις

ἕστερ' ἀπὸ χρόνια,

ὅταν δὲν μπορεῖ νὰ σοῦ χρησιμέψει πιά σὲ τίποτα.

Ἐπάγγελμά μου: τὸ ἀκατόρθωτο.

Τάσος Λειβαδίτης, *Ποίηση*, τ. 1, Αθήνα, Εκδόσεις Κέδρος,
2003, σ. 429.

ΟΛΗΓΙΕΣ (για τους εξεταζομένους)

1. Στο τετράδιο να γράψετε μόνο τα προκαταρκτικά (ημερομηνία, εξεταζόμενο μάθημα). **Να μην αντιγράψετε** τα θέματα στο τετράδιο.
2. Να γράψετε το ονοματεπώνυμό σας στο πάνω μέρος των φωτοαντιγράφων αμέσως μόλις σας παραδοθούν. **Δεν επιτρέπεται να γράψετε** καμιά άλλη σημείωση. Κατά την αποχώρησή σας να παραδώσετε μαζί με το τετράδιο και τα φωτοαντίγραφα.
3. Να απαντήσετε **στο τετράδιό σας** σε όλα τα θέματα.
4. Να γράψετε τις απαντήσεις σας **μόνο** με μπλε ή **μόνο** με μαύρο στυλό.
5. Κάθε απάντηση τεκμηριωμένη είναι αποδεκτή.
6. Διάρκεια εξέτασης: τρεις (3) ώρες μετά τη διανομή των φωτοαντιγράφων.
7. Χρόνος δυνατής αποχώρησης: 10.00 π. μ.

ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ

ΤΕΛΟΣ ΜΗΝΥΜΑΤΟΣ

ΤΕΛΟΣ 3ΗΣ ΑΠΟ 3 ΣΕΛΙΔΕΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ 2012

A1. Ένα βασικό χαρακτηριστικό της ποίησης του Καβάφη είναι ο πεζολογικός τόνος, ο οποίος δημιουργεί μία αίσθηση οικειότητας και ξεφεύγει από τα όρια της παραδοσιακής ποίησης. **Πεζολογία:** Το γήρασμα του σώματος και της μορφής μου/ είναι πληγή από φρικτό μαχαίρι

Η γλώσσα του Καβάφη είναι ιδιότυπη. Μείγμα καθαρεύουσας, Δημοτικής και Κωνσταντινοπολίτικου ιδιώματος. **Ιδιότυπη Γλώσσα:** Το Κωνσταντινοπολίτικο κάμνουνε. **Καθαρεύουσα:** εγκαρτέρησι, εν Φαντασία και Λόγω, **Δημοτική:** νοιώθεται

Σύμβολα: μαχαίρι. Η χρήση συμβόλου είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα της Καβαφικής ποίησης. Το **μαχαίρι** δηλώνει τον πόνο που προκαλούν τα γηρατειά.

B1. Το ποίημα έχει ένα πραγματικά δυσανάλογο τίτλο σε σχέση με την έκτασή του. Η λέξη **μελαγχολία**, η οποία εισάγει τον τίτλο είναι μια έννοια τετριμμένη στην εποχή του Καβάφη και παραπέμπει στη θλίψη, ο ίδιος όμως τη χρησιμοποιεί περιπαικτικά δίνοντας ήδη με την πρώτη λέξη το θέμα του ποιήματος. Ο Ιάσων Κλεάνδρου είναι ένα πλαστό πρόσωπο, δημιούργημα του ποιητή, όπως συνήθως αρέσκεται ο Καβάφης. Η λέξη **Ιάσων** εσωκλείει την έννοια «ίαση» ενώ η λέξη **Κλεάνδρου** συντίθεται από τις λέξεις «κλέος» και «ανήρ», επιδιώκοντας να τονίσει το ζήτημα της ίασης από τον πόνο, ο οποίος στη συνέχεια αποκαλύπτεται ότι προκαλείται λόγω των γηρατειών. Με τη λέξη **ποιητού** αποκαλύπτει την ιδιότητα του ποιητικού υποκειμένου. Ο Ιάσων Κλεάνδρου είναι ποιητής όπως και ο Καβάφης. Η **Κομμαγηνή** είναι ένα ανεξάρτητο κρατίδιο βορειοανατολικά της Συρίας ως το 638 μ.Χ., οπότε καταλήφθηκε από τους Άραβες, τμήμα της βυζαντινής αυτοκρατορίας. Στο κρατίδιο της Κομμαγηνής γίνεται αναφορά και στον «Τελευταίο σταθμό» του Σεφέρη. Στον τίτλο δίνεται ο τόπος και αμέσως μετά ο χρόνος του **595 μ.Χ.**, κατά τον οποίο επικρατεί στην Κομμαγηνή κλίμα παρακμής. Έχει προταθεί η άποψη ότι, αν προσαρμόσουμε τους αριθμούς της ημερομηνίας, προκύπτει η πραγματική ηλικία του ίδιου του Καβάφη, ο οποίος, όταν γράφει το ποίημα, είναι 58 ετών.

Είναι χαρακτηριστικοί οι σχεδόν μονολεκτικοί τίτλοι των ποιημάτων του Καβάφη όπως ο «Δαρείος» και η «Ιθάκη». Ωστόσο, ο συγκεκριμένος τίτλος είναι ένας από τους εκτενέστερους των ποιημάτων που έγραψε ποτέ Καβάφης -όχι χωρίς λόγο- γιατί το ιστορικό άλλοθι αυτού του εσωτερικού μονολόγου περιορίζεται στον τίτλο και έτσι η ταύτιση των δύο ποιητών είναι σχεδόν αναπόφευκτη. Πράγματι πίσω από τον φανταστικό ποιητή κρύβεται ο Καβάφης, ο οποίος θέλει να εκφράσει προσωπικές ανησυχίες και συναισθήματα, τα οποία προ-

σπαθεί μέσω της ποίησης, την οποία θεωρεί γιατρεία, να αντιμετωπίσει. Ο Ιάσων Κλεάνδρου αποτελεί προσωπίο του ποιητή και έχει πολλά σημεία ταύτισης με τον Καβάφη όπως την κοινή ιδιότητα, αφού είναι και οι δύο ποιητές, καθώς και την κοινή ηλικία. Επίσης, και ο Καβάφης και ο Ιάσων αποστρέφονται τα γηρατειά και έχουν υψηλή αντίληψη για την τέχνη της ποίησης. Με τον εκτενή αυτό τίτλο ο Καβάφης φροντίζει να αποστασιοποιείται από τα λεγόμενά του μεταθέτοντας τον αφηγητή σε ένα εντελώς διαφορετικό χρονικά και τοπικά ιστορικό πλαίσιο. Αυτόν το ρόλο διαδραματίζει και η στίξη του τίτλου. Η **άνω τελεία** του τίτλου επιδιώκει να διαχωρίσει τα υπόλοιπα στοιχεία από τη χρονολογία δηλώνοντας έτσι τη διαχρονικότητα του προβλήματος και δημιουργώντας ένα ψευδο-ιστορικό πλαίσιο. Ποτέ κανένας Ιάσωνας Κλεάνδρου δεν υπήρξε στην Κομμαγηνή το 595 μ.χ.

Το ποίημα δημοσιεύτηκε 1918 με τον τίτλο «Μαχαίρι» και το 1921 με το συγκεκριμένο τίτλο μετά από παρέμβαση του ποιητή. Αν το ποίημα είχε άλλο τίτλο, η ταύτιση του ποιητικού υποκειμένου με τον ποιητή θα ήταν μονόδρομος. Παρότι όμως άλλαξε τον τίτλο οι μελετητές υποστηρίζουν ότι το ποίημα θα μπορούσε να έχει τον τίτλο «Μελαγχολία του Κωσταντίνου Καβάφη ποιητού εν Αλεξανδρεία 1921 μ.Χ.».

B2. Ο Καβάφης χρησιμοποιεί προσεκτικά τα εκφραστικά του μέσα. Έτσι χρησιμοποιεί την **προσωποποίηση** της τέχνης: «*Τέχνη της Ποίησης*», την επανάληψη των στίχων: «πληγή από φρικτό μαχαίρι», το υπερβατό σχήμα: «νάρκης του άλγους δοκιμές» και την μεταφορά: «φάρμακα της ποιήσεως».

Η προσωποποίηση γίνεται φανερή γιατί το ποιητικό υποκείμενο κάνει χρήση του β'ενικού προσώπου δηλώνοντας έτσι την ύπαρξη δεύτερου προσώπου με το οποίο διαλέγεται. Το πρόσωπο αυτό είναι η **ποίηση**, η οποία υιοθετεί τον ρόλο του **γιατρού**.

Η επανάληψη των στίχων π.χ. «*πληγή από φρικτό μαχαίρι*» και «*Τέχνη της Ποίησης*» αποσκοπεί στο να τονίσει το κεντρικό ζήτημα που απασχολεί το ποιητικό υποκείμενο και δεν είναι άλλο από τα γηρατειά. Επίσης αποσκοπεί να τονίσει την πηγή της ίασης που είναι η Ποίηση.

Το υπερβατό σχήμα χρησιμοποιείται στο χωρίο: «*νάρκης του άλγους δοκιμές*» αντί για «*δοκιμές νάρκης του άλγους*» που θα ήταν η φυσική σειρά των λέξεων. Το συγκεκριμένο σχήμα λόγου δημιουργείται όταν ανάμεσα σε δυο λέξεις, που έχουν στενή λογική και συντακτική σχέση μεταξύ τους, παρεμβάλλονται μια ή περισσότερες λέξεις. Το σχήμα αποσκοπεί στο να τονίσει τις απόπειρες να κατευναστεί ο πόνος .

Η μεταφορά που χρησιμοποιεί, όταν αναφέρεται στα *φάρμακα της Ποίησης* αποσκοπεί στο να παρουσιάσει πιο έντονα την *ίαση* στη μελαγχολία που επιφέρουν τα γηρατεία και στο να εντάξει άμεσα τον αναγνώστη στην παρουσίαση του προβλήματος και στην ενδεχόμενη λύση του.

Γ1. Το ποιητικό υποκείμενο οδηγείται στην απόγνωση. Συνειδητοποιώντας την πραγματική κατάσταση, θεωρεί ως μόνη πηγή λύτρωσης την Ποίηση: *«Είς σέ προτρέχω Τέχνη τῆς Ποιήσεως»*. Ο μόνος τρόπος για να κατευνάσει τον πόνο του είναι η ποίηση: *«Πού κάπως ξέρεις από φάρμακα»*. Με τον στίχο αυτό φανερώνεται ότι και στο παρελθόν η ποίηση τον έχει βοηθήσει σε παρόμοιες προσωπικές ανησυχίες. Εδώ η ποίηση αποτελεί γιατρειά, η οποία με τα φάρμακά της παρέχει θεραπεία. Τα φάρμακα αυτά είναι η φαντασία και ο λόγος. Η φαντασία δίνει τη δυνατότητα στον άνθρωπο να ονειρευτεί απομακρύνοντάς τον από τη ζοφερή πραγματικότητα και τα προβλήματά της, ενώ ο λόγος εκφράζει συναισθήματα και εξωτερικεύει προβληματισμούς για ανακούφιση. Η αφοσίωση στην ποίηση είναι η μόνη άμυνα κατά της φθοράς που υφίσταται το σώμα. Η φθορά του σώματος και όχι ο φόβος του θανάτου οδηγεί το φανταστικό ποιητή να αναζητά στα «φάρμακα» της Τέχνης παρηγοριά. Με τη λέξη *«κάπως»*, εννοείται ότι η θεραπεία που προσφέρει η τέχνη είναι πρόσκαιρη, αφού οι πληγές του χρόνου δεν επουλώνονται οριστικά.

Δ1. Το ποίημα του Καβάφη και του Λειβαδίτη παρουσιάζουν ομοιότητες και διαφορές. Η πρώτη κεντρική ομοιότητα εντοπίζεται στο χωρίο: *το γήρασμα του σώματος και της μορφής μου* από ποίημα του Καβάφη σε σχέση με το χωρίο: στην ηλικία μου χιονίζει του Λειβαδίτη. Επίσης η φράση: *τα φάρμακά σου φέρε*, προσιδιάζει νοηματικά με το *η σάρκα μου ένας επίδεσμος* από τα παράλληλο κείμενο. Επιπλέον η ιδιότητα του ποιητικού υποκειμένου στο ποίημα του Καβάφη είναι κοινή με το ποιητικό υποκείμενο του ποιήματος του Λειβαδίτη: *επάγγελμά μου το ακατόρθωτο*, ενώ το ποιητικό υποκείμενο *ποιητής* δηλώνεται στον τίτλο.

Οι διαφορές, οι οποίες εντοπίζονται στα δύο ποιήματα είναι οι εξής: στο ποίημα του Λειβαδίτη το ποιητικό υποκείμενο αισθάνεται ότι κανείς δεν μπορεί να βοηθήσει στην αντιμετώπιση του πόνου: *κανείς δε μπορεί να με βοηθήσει στον πόνο μου/ εκτός απ' τον ίδιο μου τον πόνο*. Αντίθετα στο Καβάφη τα φάρμακα αναζητούνται στην Τέχνη της ποιήσεως: *εις σε προτρέχω Τέχνη της Ποιήσεως/ κάπως ξέρεις από φάρμακα*. Επιπλέον ο ρόλος της Ποίησης είναι διαφορετικός για κάθε ποιητή. Στο ποίημα του Καβάφη η Τέχνη της Ποίησης προσφέρει μια παροδική ανακούφιση του πόνου: *Τα φάρμακά σου φέρε Τέχνη της Ποιήσεως/ που κάμνουνε – για λίγο- να μη νοιώθεται η πληγή*, ενώ στο ποίημα του Λειβαδίτη η ποίηση φέρεται να μη χρησιμεύει σε τίποτα, όταν

πια τα χρόνια έχουν περάσει: *όταν δεν μπορεί να σου χρησιμεύσει πια σε τίποτα (η Ποίηση)* (αντιλαμβάνεται αργά το βοηθητικό ρόλο της ποίησης στη ζωή του).

Οι απαντήσεις είναι ενδεικτικές: μπορούν να χρησιμοποιηθούν και άλλες εναλλακτικές παραπομπές, οι οποίες αποδίδουν εξίσου ικανοποιητικές απαντήσεις.